

اندازه‌گیری سرمایه اجتماعی در میان نخبگان استان تهران

(با استفاده از تکنیک ژنراتور منابع)

Measuring Social Capital among Elites in Tehran Province (Using Resource Generator Model)

Reza Najarzadeh*, Morteza Ezzati**,
Mohammad Soleimani***

رضا نجارزاده*, مرتضی عزتی**,
محمد سلیمانی***

Received: 7/Dec/2013 Accepted: 6/April/2014

دریافت: ۱۳۹۲/۹/۱۶ پذیرش: ۱۳۹۳/۱/۱۷

چکیده:

Abstract:

The measurement of social capital is a major challenge in the social capital research. For this purpose researchers employ different methods and techniques. One of these methods is the Resource Generator Technique. In this article we use this technique to measure the elite's social capital living in Tehran. The emphasize of this technique is on the measurement of individual access to social resources.

The level of social capital (access of every elite to social capital resource) was measured using three indices by distributing questionnaires among Tehran's elites. The results show that among the elites population, access to social resource among males, married persons, people with masters' degrees and engineering bachelors is more than others. In order to show one of the Resource Generator Technique benefits, the effect of some variables such as age, gender, education and marriage status on social capital was estimated.

Keywords: Social Capital, Resource Generator, Measurement, Social Resource.

JEL: A13, O12, Z13.

همواره در پژوهش‌های مربوط به سرمایه اجتماعی، مسئله کمی کردن و اندازه‌گیری سطح سرمایه اجتماعی یکی از چالش‌های اصلی تلقی شده است. در این راستا تلاش‌ها و کوشش‌های متعددی صورت گرفته که به پیشنهاد روش‌ها و تکنیک‌های مختلفی انجامیده است. یکی از این روش‌ها، تکنیک ژنراتور منابع می‌باشد که در این مقاله از آن برای سنجش سرمایه اجتماعی نخبگان استفاده شده است. این تکنیک بر سنجش میزان دسترسی فرد به منابع اجتماعی تأکید دارد.

در این پژوهش با توزیع پرسشنامه میان نخبگان و استعدادهای برتر عضو بنیاد ملی نخبگان استان تهران، میزان سرمایه اجتماعی افراد (دسترسی هر یک از نخبگان به منابع سرمایه اجتماعی) با استفاده از سه شاخص اندازه‌گیری شد. نتایج این مقاله حاکی از آن است که در جامعه آماری نخبگان، دسترسی به منابع سرمایه اجتماعی در میان مردان، افراد متأهل، فارغ‌التحصیلان کارشناسی ارشد و رشته‌های فنی و مهندسی از سایرین بیشتر است. در پایان مقاله جهت نشان دادن کاربردهای تکنیک ژنراتور منابع اثرپذیری سرمایه اجتماعی از برخی از متغیرها (جنسیت، تحصیلات، سن و وضعیت تأهل) با استفاده از رگرسیون برآورد شده است.

کلمات کلیدی: سرمایه اجتماعی، ژنراتور منابع، اندازه‌گیری، منابع اجتماعی.

طبقه‌بندی JEL: A13, O12, Z13.

* عضو هیئت علمی گروه اقتصاد دانشکده مدیریت و اقتصاد دانشگاه تربیت مدرس

Email: Najarzar@modares.ac.ir

** عضو هیئت علمی پژوهشکده اقتصاد دانشگاه تربیت مدرس

Email: mezzati@modares.ac.ir

*** استادیار دانشگاه امام صادق (ع) (نویسنده مسئول)

Email: soleimani@modares.ac.ir

* Assistant Professor, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.

** Assistant Professor, Economic Research Center, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran.

*** Assistant Professor, Imam Sadegh University, Tehran, Iran (Corresponding Author).

۱- مقدمه

می‌دهد که در قالب قدرت جلب اعتماد و شبکه‌سازی متبلور می‌شود».

در این مقاله ضمن معرفی اجمالی تکنیک ژنراتور منابع، با استفاده از داده‌های حاصل از پیمایش، اقدام به سنجش سرمایه اجتماعی نخبگان می‌شود. تاکنون مبحث اندازه‌گیری سرمایه اجتماعی گروه‌ها و طبقات مختلف اجتماعی در کشور ما کم‌تر مورد توجه قرار گرفته است و پژوهش‌هایی که انجام شده عمدتاً به سنجش سرمایه اجتماعی در سطح کلان پرداخته‌اند. از سوی دیگر، استفاده از یک روش نظام‌مند برای اندازه‌گیری، نوآوری دیگر این مقاله است.

ساختار کلی این مقاله بدین صورت است که در بخش دوم به ادبیات موضوع پرداخته می‌شود که در این بخش مفهوم دسترسی به سرمایه اجتماعی و مشخصه‌های تکنیک ژنراتور منابع معرفی می‌شود؛ سپس پرسشنامه و داده‌های حاصل از آن تشریح شده و به تحلیل نتایج و محاسبه شاخص‌های سرمایه اجتماعی اقدام می‌شود. در پایان، به عنوان نمونه ضمن برآورد یکی از کاربردهای ژنراتور منابع اثر برخی از متغیرها بر شاخص‌های سرمایه اجتماعی نشان داده می‌شود.

۲- ادبیات موضوع

۲-۱- سرمایه اجتماعی فردی

یکی از سؤالات کلیدی در زمینه سرمایه اجتماعی این است که آیا سرمایه اجتماعی یک منفعت فردی ناشی از پیوندهای اجتماعی است یا یک منبع جمعی که برای اجتماعات و جوامع سودمند است (کواچی و همکاران^۶، ۲۰۰۴: ۶۸۵). در واقع آیا سرمایه اجتماعی قابلیت به کارگیری به عنوان یک ثروت فردی و شخصی را دارد، یا این‌که منافع آن صرفاً در سطح جوامع ظاهر می‌شوند.

بخشی از فعالان این عرصه از جمله لوفورز و ساندکوئیست^۷ ساندکوئیست^۷ (۲۰۰۷: ۲۹) بر این باورند که سرمایه اجتماعی را باید صرفاً به عنوان یک مفهوم جمعی در نظر گرفت تا از مفاهیمی نظیر حمایت اجتماعی و شبکه‌های اجتماعی که در سطح فردی عمل می‌کنند متمایز گردد. در مقابل گروهی از

سرمایه اجتماعی به عنوان یکی از مفاهیم مشترک بین جامعه‌شناسی، اقتصاد، علوم سیاسی و مدیریت، یکی از مفاهیم کیفی است که تعاریف متعددی از آن ارائه شده است. هر یک از این تعاریف دارای وجوه ممیزه‌ای نسبت به دیگری است؛ البته به نظر سراجلدین و گروتاارت^۱ (۲۰۰۰: ۴۹) تمایزهای مطرح شده در خصوص تعاریف سرمایه اجتماعی بیشتر مصنوعی و غیرضروری هستند و برداشت‌های صورت گرفته از سرمایه اجتماعی عمدتاً محورهای مشابهی دارند.

تعریف سرمایه اجتماعی از این حیث ضرورت دارد که چارچوب اندازه‌گیری و سنجش سرمایه اجتماعی را تعیین می‌کند. در واقع این که کدام تعریف انتخاب شود؛ سبک و روش کلی اندازه‌گیری را متأثر می‌نماید. در گروهی از تعاریف مفهوم سرمایه اجتماعی به عنوان بخشی از نظریه کنش انسانی تلقی شده و این مفهوم در سطح خرد^۲ مورد بررسی قرار می‌گیرد. در این سطح واحد بررسی فرد یا بنگاه است. در مقابل در گروهی دیگر از تعاریف، سرمایه اجتماعی به عنوان یک مفهوم برای مطالعه عملکرد نهادی و اقتصادی در سطح جمعی مورد استفاده قرار گرفته است. این نوع از تعاریف مقیاس و سطح تحلیل را به سطح ملت‌ها یا مناطق تغییر داده‌اند. پژوهشگرانی چون پاتنام^۳ (۱۹۹۳: ۳۹)، فوکویاما^۴ (۱۹۹۵: ۲۳) و اینگلهارت^۵ (۱۹۹۷: ۱۹۵) که موضوع پژوهش آن‌ها ملت‌ها و یا مناطق است؛ در این گروه قرار می‌گیرند (غفاری، ۱۳۸۴: ۳۲۴). در مقابل کلمن و طرفداران او در مقالات و پژوهش‌های مختلف از تحلیل سطوح خرد استفاده می‌کنند. تمرکز این مقاله بر سرمایه اجتماعی در سطح خرد است. لذا با مقایسه گستره وسیع تعاریف ارائه شده در سطح فردی، تعریف زیر از سرمایه اجتماعی مبنای کار قرار می‌گیرد: «سرمایه اجتماعی مجموعه‌ای از روابط، تعاملات و شبکه‌های اجتماعی است که در میان افراد و گروه‌های اجتماعی وجود دارد و اثرگذاری اجتماعی، اقتصادی و سیاسی آن از طریق ایجاد امکان دسترسی به منابعی رخ

1. Serageldin & Grootaert (2000)
2. Micro level
3. Putnam (1993)
4. Fukuyama (1995)
5. Inglehart (1997)

6. Kawachi et al. (2004)

7. Lofors & Sundquist (2007)

• این ابزارها باید یک دید کلی از توزیع سرمایه اجتماعی در کل جامعه آماری ایجاد کنند (وی در این زمینه به فلپ^۸، ۱۹۹۹: ۲۴-۵ اشاره می‌کند).

• این ابزارها باید نشان دهند که سرمایه اجتماعی چگونه در کنار مجموعه منابع شخصی به افراد جهت تحقق اهدافشان کمک می‌کند. (این نکته به ویژه برای مطالعاتی که به بهره‌وری و مولد بودن سرمایه اجتماعی می‌پردازند مهم است).

• این ابزارها باید نشان دهند که سرمایه اجتماعی تا چه حدی در ایجاد منافع و عایدی‌های فردی یک هدف تلقی می‌شود (لین، ۲۰۰۱: ۱۱۲ و فلپ ۱۹۹۹: ۹). به عبارت دیگر کدام بخش از سرمایه اجتماعی کدام تأثیرات را بر جای می‌گذارد و تحت چه شرایطی (وندراگگ، ۲۰۰۵: ۹۱-۷۳)

بسیاری از پژوهشگران به دنبال بررسی دست‌آوردهای سرمایه اجتماعی برای تک‌تک افراد عضو یک گروه یا جامعه بوده‌اند. مطالعات و پژوهش‌های انجام شده در این زمینه تا حدود زیادی مدیون ادبیات تولید شده توسط لین (۲۰۰۱) است. هدف اصلی مطالعه فعلی نیز بررسی دست‌آوردهای سرمایه اجتماعی در سطح فردی می‌باشد و در این راه از معرفی یکی از روش‌های اندازه‌گیری سرمایه اجتماعی فردی که در آن بر مفهوم دسترسی به سرمایه اجتماعی تأکید می‌شود استفاده می‌کند.

۲-۲- تکنیک ژنراتور منابع

در طول ۲۰ سال اخیر تعداد زیادی از ابزارها و نماگرهای مختلف برای سنجش سرمایه اجتماعی به کار گرفته شده است. در تعداد زیادی از این نماگرها و ابزارها از داده‌هایی که سابقاً موجود بوده اما به طور خاص برای سنجش سرمایه اجتماعی تولید نشده‌اند، استفاده شده است (گروتاерт و همکاران^۹، ۲۰۰۴: ۳۰-۱) که در آن از برخی از داده‌های بانک جهانی استفاده شده است یا هارپر^{۱۰} (۲۰۰۲: ۵۵-۱) که در آن از برخی از داده‌های پیمایش‌های جرایم بریتانیا^{۱۱} و پیمایش پانل خانوار

اندیشمندان به دنبال ارائه تعریفی از سرمایه اجتماعی فردی بوده‌اند به نحوی که بتوان آن را به عنوان مجموعه‌ای از منابع تعریف کرد که به وسیله فردی که عضو یک شبکه اجتماعی است قابل تملیک باشد و به سبب وجود و سابقه روابط فرد در شبکه، در مواقع لازم، برای وی کارکردهای اقتصادی و یا اجتماعی داشته باشد (وندراگگ و اشنايدرز^۱، ۲۰۰۳: ۹). به همین جهت مفهوم دسترسی در ادبیات سرمایه اجتماعی مورد تأکید قرار گرفته است. شاید بتوان گفت که فلپ^۲ (۱۹۹۹: ۱۳) از جمله اولین افرادی است که بر مفهوم «دسترسی به سرمایه اجتماعی»^۳ تأکید نمود^۴.

لین^۵ (۲۰۰۱: ۹۷ و ۲۰۰۱: ۳۳) نیز که از جمله متفکران سرشناس سرمایه اجتماعی است طی دو مقاله خود بر مفهوم دسترسی اشاره داشته است.

منظور از دسترسی میزان برداشت فرد از انباشت سرمایه اجتماعی موجود در جامعه است (وندراگگ^۶، ۲۰۰۵: ۳۳). در واقع در این نوع از تحلیل، سرمایه اجتماعی یک کل متعلق به جامعه یا گروه تلقی شده که بهره‌برداری افراد از آن (در قالب میزان دسترسی آن‌ها به سرمایه اجتماعی گروه یا جامعه‌ای که به آن تعلق دارند) برای آن‌ها منافع اقتصادی و اجتماعی دارد و میزان بهره‌برداری از سرمایه اجتماعی موجود در جامعه برای هر فرد به صورت مستقل منفعت ایجاد می‌کند. در واقع برای تحلیل سرمایه اجتماعی در سطح خرد نیازمند استفاده از مفهوم «دسترسی» به سرمایه اجتماعی هستیم و این دو متناظر با یکدیگر معنا پیدا می‌کنند (لین، ۲۰۰۱: ۲۷).

در این راستا وندراگگ (۲۰۰۵: ۱۲۴) پس از بررسی مطالعات انجام شده بیان می‌کند که پیشرفت‌ها در حوزه سرمایه اجتماعی فردی^۷ نیازمند ابزارهای اندازه‌گیری معتبر و قابل اعتماد می‌باشند که برای بررسی سه موضوع اصلی کاربرد داشته باشند:

1. Van Der Gaag & Snijders (2003)

2. Flap (1999)

3. Access to social capital

۴. البته لازم به ذکر است که قبل از فلپ کسانی چون کلنن و بوردیو بر سرمایه اجتماعی به مثابه دارایی فرد صحنه گذاشته‌اند.

5. Lin (2001a, 2001b)

6. Van Der Gaag (2005)

7. Individual social capital

8. Flap (1999)

9. Grootaert et al. (2004)

10. Harper (2002)

11. British crime survey

• در عین سادگی و کاربردی بودن دارای بنیان‌های نظری مستحکمی باشد و در مورد شرایط و فرهنگ خاص هر جامعه مصداق داشته باشد (فاین^۴، ۲۰۰۲: ۷۹۷).

بسیاری از تلاش‌ها برای ساخت مقیاس سرمایه اجتماعی به تولید مقیاس‌های منفرد استقرایی انجامیده است که بر یک یا چند بعد از ابعاد سرمایه اجتماعی تأکید دارند. این مقیاس‌ها - علی‌رغم تمایل طراحان و پیشنهاددهندگان - نتوانسته‌اند تمامی ابعاد سرمایه اجتماعی را لحاظ کنند و این نکته به عنوان یکی از معایب و اشکالات این مقیاس‌ها مطرح است. در مقابل روش‌های استقرایی، روش‌ها و تکنیک‌های دیگری وجود دارد که با استفاده از آن‌ها می‌توان منابع موجود در درون شبکه‌ها برای هر فرد را شناسایی کرد و بدین ترتیب به نحوه توزیع سرمایه اجتماعی در درون جامعه پی برد. این روش‌ها ماهیت استنتاجی^۵ دارند؛ بدین نحو که با توجه به یک مبنای خاص، سنج‌ها و نماگرهای مختلف متناسب با هر یک از ابعاد سرمایه اجتماعی انتخاب شده و در ساخت مقیاس به کار گرفته می‌شوند. لازم به ذکر است که روش پیاده‌سازی هر دو روش عمدتاً مبتنی بر پیمایش (مصاحبه و یا پرسشنامه) می‌باشد؛ اما از نظر فرم کلی سؤالات تفاوت‌هایی وجود دارد. با این ابزارها می‌توان به راحتی دسترسی فرد به منابع (سرمایه اجتماعی) را سنجید.

ساخت معیارهای چندگانه نیازمند توجه به کارکردهای سرمایه اجتماعی به عنوان یک کل است (وندرگگ و اشنایدرز، ۲۰۰۳: ۸۷). در حالت ایده‌آل ساخت این نوع معیارها به مجموعه‌ای از نماگرها که هر کدام بر یک بعد مفید از سرمایه اجتماعی دلالت دارند ختم می‌شود. ابزارهای اندازه‌گیری متعددی جهت ساخت مقیاس‌های سرمایه اجتماعی چند بعدی^۶ (سنجش میزان دسترسی به سرمایه اجتماعی) وجود دارند که از میان آن‌ها سه ابزار به دلیل ویژگی‌های مثبت و کاربردی مشهورترند (از آن‌جا که در این مقاله صرفاً از ژنراتور منابع استفاده شده است؛ اشاره مختصری به ژنراتورهای اسم و موقعیت می‌شود): ۱- ژنراتور اسم/مفسر (مک‌کالستر و فیشر^۷،

بریتانیا^۱ و پیمایش مصرف زمان در انگلستان^۲ استفاده شده است). در واقع می‌توان ادعا کرد که عمده پژوهش‌های کاربردی در سرمایه اجتماعی یا از طریق تکمیل پرسشنامه و انجام مصاحبه با نمونه‌های از قبل انتخاب شده انجام شده و یا به تحلیل آمارهای موجود که قبلاً توسط سایر پیمایش‌ها انجام گرفته پرداخته‌اند (وندرگگ، ۲۰۰۵: ۱۷). برخی از این مطالعات بر سطوح فردی سرمایه اجتماعی تمرکز داشته‌اند و برخی بر سطوح میانی و کلان و هر یک یافته‌های جالب و مفیدی داشته‌اند اما تکرر نماگرها و استفاده از داده‌های موجود موجب شده که خروجی این مطالعات و پژوهش‌ها غیرقابل مقایسه باشد (فلپ، ۱۹۹۹: ۲۱ و وندرگگ و اشنایدرز، ۲۰۰۳: ۸). جهت بهبود این وضعیت، اتخاذ یک رویکرد استاندارد شده ضروری به نظر می‌رسد. لذا برخی استانداردهای سازشی‌ها در روش اندازه‌گیری سرمایه اجتماعی به طور خاص صورت پذیرفته است. به طور کلی طراحی ابزارهای سنجش سرمایه اجتماعی نیازمند توجه به برخی ظرافت‌ها و مسائل خاص می‌باشد که از آن جمله می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

• این ابزارها باید توزیع سرمایه اجتماعی را در بین مجموعه افراد مورد مطالعه آشکار سازند (لین، ۲۰۰۱: ۱۱۲ و فلپ، ۱۹۹۹: ۱۰) و نشان دهند که بهره‌مندی و دسترسی هر فرد به سرمایه اجتماعی چه میزان است. (وندرگگ، ۲۰۰۵: ۶۵).

• این ابزارها باید تفاوت ابعاد مختلف سرمایه اجتماعی را مورد توجه قرار داده و در بعد مورد بررسی، تنوع سرمایه اجتماعی را از نظر تعدد مؤلفه‌ها لحاظ کنند (اریکسون^۳، ۱۹۹۶: ۲۲۹).

• خروجی این ابزارها باید هم قابلیت کاربرد به عنوان متغیر مستقل برای پیش‌بینی پیامدهای اجتماعی-اقتصادی (همچون موفقیت تحصیلی، اشتغال، رضایت از زندگی و...) برای فرد را داشته باشند و هم قابلیت کاربرد به عنوان یک متغیر وابسته را داشته باشند تا از طریق ویژگی‌های فرد امکان تبیین و پیش‌بینی آن‌ها وجود داشته باشد (وندرگگ، ۲۰۰۵: ۶۹).

4. Fine (2002)

5. Inductive

6. Multiple social capital measures

7. McCallister & Fischer (1978)

1. British household panel survey

2. UK Time Use Survey

3. Erickson (1996)

داشته و چقدر شبکه او دارای تنوع و گوناگونی است.

۳- ژنراتور منابع (اشنایدرز^۷، ۱۹۹۹: ۱۶۹) برای رفع معایب دو تکنیک قبلی، اشنایدرز ابزاری پیشنهاد نموده که جوانب مثبت ابزار ژنراتور اسم (یعنی کسب اطلاعات مفصل) را با جوانب مثبت ابزار ژنراتور موقعیت (یعنی سهولت و برخورداری از اعتبار درونی) ترکیب نموده است. در این تکنیک از پاسخگو مستقیماً سؤالاتی در مورد منابعی که در شبکه خود به آن‌ها دسترسی دارد (و از آن‌ها کسب منفعت می‌کند)، پرسیده می‌شود. در واقع در این ابزار هدف سنجش میزان دسترسی به لیست ثابتی از منابع اجتماعی مشخص است که هر یک از آن‌ها نماینده یکی از زیرمجموعه‌ها و ابعاد سرمایه اجتماعی بوده و مجموعاً در کنار یکدیگر حوزه‌های مختلف زندگی بشری را پوشش می‌دهند (وندراگ و اشنایدرز، ۲۰۰۳: ۱۱). این ابزار پرسشنامه‌ای شبیه به ژنراتور موقعیت دارد و سؤالات آن میزان دسترسی به منابع را می‌سنجند نه دسترسی به مشاغل و موقعیت‌ها را.

حسن ژنراتور منابع در این است که اجرای آن از ژنراتور اسم راحت‌تر است و تفسیر آن از ژنراتور موقعیت، صریح‌تر می‌باشد. ولی طراحی پرسشنامه این ژنراتور دشوارتر است زیرا بسته به جامعه یا گروه مورد مطالعه دسترسی به منابع و اهمیت آن‌ها متفاوت است. چالش بزرگ این ابزار پیدا کردن فهرست جامعی از منابع مهم در حوزه‌های مختلف زندگی است. از آنجا که شکل‌گیری شبکه‌های اجتماعی به شدت وابسته به فرهنگ است، لذا ساخت ژنراتور منابع نیاز به مبانی تئوریک قوی دارد زیرا منابع اجتماعی هر گروه و جامعه در بستر آن شکل می‌گیرند (سلیمانی، ۱۳۸۷: ۸۸).

پیمایش شبکه‌های اجتماعی در هلند^۸ (SSND) یکی از مهم‌ترین پژوهش‌هایی است که در سال‌های ۱۹۹۹ و ۲۰۰۰ به انجام رسید. نمونه دیگر استفاده از این ژنراتور در برنامه پژوهشی «خلق و بازدهی سرمایه اجتماعی؛ سرمایه اجتماعی در بازارهای کار و آموزش»^۹ است که در سال ۲۰۰۳ انجام گرفته

۱۹۷۸: ۱۴۸-۱۳۱): از این ابزار برای ترسیم و تبیین شبکه‌های اجتماعی خود-محور^۱ استفاده می‌شود. در این ابزار شبکه‌ها به عنوان نقطه شروع فهرست منابع اجتماعی لحاظ می‌شوند و در نهایت توصیف کامل و دقیقی از سرمایه اجتماعی ارائه می‌دهد که هم روابط و هم منابع را به طور کامل ترسیم می‌کند. در این تکنیک از پاسخگو خواسته می‌شود تا نام و مشخصات کسانی که برای انجام کارهای مهم از آن‌ها کمک و مشورت می‌گیرد (مرسدن^۲، ۱۹۸۷: ۱۲۹) یا به آن‌ها احساس نزدیکی می‌کند (ولمن^۳، ۱۹۷۹: ۱۲۱۲) را ذکر کند. اشخاصی که فرد معرفی می‌کند، افرادی هستند که اعضای شبکه او را تشکیل می‌دهند. سپس در مورد این افراد سؤالاتی پرسیده می‌شود تا ویژگی‌های آنان، نوع رابطه آن‌ها با پاسخگو و همچنین با یکدیگر روشن شود (از این مرحله تحت عنوان «مفسر اسم»^۴ یاد می‌شود). از خروجی این بخش از پرسشنامه برای تعیین تراکم شبکه، تجانس شبکه، ترکیب شبکه و به طور کلی ویژگی‌های کلی شبکه فرد پرسش‌شونده استفاده می‌شود.^۵

۲- ژنراتور موقعیت (لین و دومین^۶، ۱۹۸۶: ۳۸۵-۳۶۵): این تکنیک بیشتر بر وجود منابع اجتماعی در شبکه‌ها تمرکز دارد تا بر روابط. این روش، دسترسی اعضای شبکه‌ها را به شغل‌های خاص اندازه‌گیری می‌کند که نشان‌دهنده مجموعه منابع اجتماعی و مبتنی بر پرستیژ مشاغل در یک جامعه می‌باشد (لین، ۲۰۰۱: ۱۱۴ و لین، ۱۹۸۲: ۷). هدف کلی این ابزار شناسایی تنوع منابع موجود در شبکه فرد است. در این روش، میزان دسترسی فرد به مشاغل مختلف و شدت و عمق رابطه‌ای که فرد با صاحبان مشاغل در دسترس دارد؛ سنجیده می‌شود. در واقع این ابزار نشان می‌دهد که فرد چقدر به مشاغل دارای پرستیژ بالا دسترسی

1. Ego-centered social network

2. Marsden (1987)

3. Wellman (1979)

4. Name interpretation

۵. مزیت این روش در آن است که با به کارگیری آن، اطلاعات توصیفی مفصلی در مورد سرمایه اجتماعی به دست می‌آید. در مقابل باید توجه داشت که اجرای این روش هم برای پاسخگو دشوار است و هم برای مصاحبه‌کننده. از سوی دیگر مستلزم هزینه‌های مادی بالایی می‌باشد. این روش همچنین به شدت وابسته به فرد مصاحبه‌کننده است. به طور کلی، از این تکنیک بیشتر در جایی استفاده می‌شود که محقق بدنبال کسب اطلاعات مفصل و جزئی در مورد محتوای شبکه‌ها است.

6. Lin & Dumin (1986)

7. Snijders (1999)

8. Survey on the Social Networks of the Dutch

9. Creation of and returns to social capital; social capital in education and labor markets" (SCALE)

سؤال دسترسی داشته باشند. منظور از «شناختن یک فرد» در پرسشنامه آن است که در صورت مواجهه با فرد مورد سؤال، پاسخگو بتواند نام او را به خاطر آورده و به راحتی با وی مکالمه‌ای را آغاز کند. در ادامه سوال از فرد خواسته می‌شود که تعیین کند که فرد مورد نظر وی (منبع دسترسی) از آشنایان وی است یا دوستان و یا اعضای خانواده. تفسیر دقیق این طبقه‌بندی و تمایز بین آشنا، دوست و عضو خانواده به پاسخگو واگذار شده است (وندرگگ، ۲۰۰۵: ۸۰). در تحلیل نتایج، پاسخ‌های داده شده چنین کدگذاری می‌شوند: (۰) هیچ فردی، (۱) فرد آشنا، (۲) دوست و (۳) عضو خانواده. با توجه به این رتبه‌بندی صعودی از پیوندها، فقط روابط قوی‌تر کدگذاری می‌شوند. بدین صورت زمانی که پاسخگو در پاسخنامه، هم گزینه آشنا و هم دوست را انتخاب کرده باشد؛ برای تحلیل نتایج، گزینه دوست (کد ۲) مد نظر قرار می‌گیرد و زمانی که دوست و اعضای خانواده را با هم انتخاب کرده باشد، عضو خانواده به عنوان پاسخ وی لحاظ می‌شود.

جامعه آماری این پیمایش عبارت است از کلیه افرادی که توسط بنیاد ملی نخبگان استان تهران، نخبه و استعداد برتر تشخیص داده شده‌اند که بنا بر اعلام بنیاد ملی نخبگان (بنیاد ملی نخبگان، ۱۳۹۰) تعداد آن‌ها در شهریور ماه ۱۳۹۰ برابر با ۹۵۷۷ نفر بوده است (این افراد عمدتاً استعداد برتر هستند). در این راستا با توجه به فرمول‌های آماری تعداد افراد نمونه آماری ۳۶۸ نفر انتخاب شد که مشخصه‌های کلی آن‌ها در جدول زیر آمده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود بیش از ۶۶٪ از پاسخ دهندگان مرد و ۳۳٪ زن بوده‌اند که از این میان ۳۶٪ مجرد و ۵۰٪ متأهل بوده و ۱۴٪ نیز وضعیت تأهل خود را مشخص نکرده‌اند. بیشتر افراد نمونه دارای مدرک دکتری و یا کارشناسی ارشد بوده‌اند (مجموعاً ۸۸٪) و عمدتاً در رشته‌های فنی و مهندسی (۴۱٪) و علوم پایه (۲۵٪) تحصیلات دانشگاهی داشته‌اند. لازم به ذکر است که ۳۲٪ پاسخ‌دهندگان دانشجوی بوده‌اند (که عمدتاً در مقطع دکتری مشغول به تحصیل می‌باشند). از نظر توزیع سنی نیز سن پاسخ‌دهندگان بین ۲۵ تا ۴۷ سال (میانگین سنی آن‌ها ۳۰ سال) بوده است.

است (وندرگگ و اشنایدرز، ۲۰۰۵: ۱۸). نسخه دیگری از این پژوهش نیز در برنامه پژوهشی «فاکتورهای اجتماعی لازم جهت ترمیم بحران‌ها» (SAFIRE) در سال ۲۰۰۳ در انگلستان انجام شده است (ویر، ۲۰۰۳: ۱۲۳). همچنین نمونه‌های دیگری از ژنراتور منابع در پیمایش Connected Lives در سال ۲۰۰۵ کشور کانادا (ولمن و همکاران، ۲۰۰۶: ۲۱۱-۱۵۷) و پیمایش انجام شده در کشورهای بلاروس و بولیوی (لانسی، ۲۰۰۵: ۹-۱۰۶) نیز مورد استفاده قرار گرفته است.

۳- داده‌ها و پرسشنامه

داده‌های این مقاله از نتایج پرسشنامه‌ای استخراج شده است که بر مبنای ژنراتور منابع طراحی شده و در میان نخبگان و استعدادهای برتر استان تهران توزیع شده است. در فرآیند تدوین پرسشنامه، گویه‌ها متناسب با شرایط کشور بومی شده و برای اظهارنظر در اختیار اساتید و صاحب‌نظران دانشگاهی و اجرایی قرار گرفت و در نهایت در پرسشنامه نهایی ۳۲ آیتم از منابع اجتماعی موجود گنجانده شد. پرسشنامه حاصله به منظور پیش‌آزمون در میان ۲۰ نفر از نخبگان دانشگاهی توزیع شد و پس از رفع برخی از ابهامات، نهایی گردید. ذکر این نکته ضروری است که نسخه اولیه پرسشنامه با توجه به برخی استنتاجات تئوریک توضیح داده شده در مقاله وندرگگ و اشنایدرز (۲۰۰۳: ۶-۴) تهیه شد و الگوی پرسشنامه ژنراتور منابع مورد استفاده در این پژوهش مبتنی بر نتایج تحقیقات انجام شده در هلند (وندرگگ، ۲۰۰۵: ۳۳-۷۶) و بولیوی (لانسی، ۲۰۰۵: ۱۲) می‌باشد؛ لذا این پرسشنامه از اعتبار لازم برخوردار است. انتظار می‌رود که پاسخگویان (و به طور کلی مردم)، محتوای این منابع اجتماعی را مفید تلقی کرده و درخواست این منابع را از افرادی که می‌شناسند؛ قابل قبول می‌دانند.

ژنراتور منابع به طور کلی این امر را بررسی می‌کند که آیا پاسخگویان، فرد یا افرادی را می‌شناسند که به آیتم‌های مورد

1. Social Factors in Recovery from Depression
2. Webber (2003)
3. Wellman et al. (2006)
4. Lancee (2005)
5. Validity

۴- نتایج

۴-۱- نتایج کلی پرسشنامه

جدول (۲) خلاصه‌ای از پاسخ‌ها به پرسشنامه ژنراتور منابع را ارائه می‌کند. با توجه به این که نمونه آماری از میان نخبگان و استعدادهای برتر کشور انتخاب شده است، طبیعی است که این افراد، دسترسی بیشتری به برخی از منابع اجتماعی داشته باشند. همان‌طور که در جدول مشخص است بیشترین پاسخ "بلی" در مورد دسترسی به کسی است که توانایی یافتن یک پروژه تحقیقاتی برای پاسخگو را داشته باشد (۸۵٪) و کمترین پاسخ در مورد دسترسی به کسی است که بتواند نظرات پاسخگو را در یک روزنامه یا سایت خبری منعکس کند (۲۹٪). از آنجا که بسیاری از نخبگان در فضای تحقیقاتی و پژوهشی فعالیت می‌کنند؛ دسترسی این افراد به کسی که بتواند برای آن‌ها پروژه‌های تحقیقاتی را فراهم کند دور از ذهن نیست.

جدول (۱): مشخصات کلی نمونه آماری

درصد	تعداد		
٪۳۳.۷	۱۲۴	جنسیت	
		زن	
٪۶۶.۳	۲۴۴	وضعیت تاهل	
		مرد	
٪۳۶.۱	۱۳۳	وضعیت تاهل	
		متاهل	
٪۴۹.۷	۱۸۳	وضعیت تاهل	
		مجرد	
٪۱۴.۱	۵۲	وضعیت تاهل	
		ذکر نشده	
٪۱۰.۱	۳۷	مدرک تحصیلی	
		کارشناسی	
٪۴۴.۸	۱۶۵	مدرک تحصیلی	
		ارشد	
٪۴۳.۲	۱۵۹	مدرک تحصیلی	
		دکتری	
٪۱.۹	۷	مدرک تحصیلی	
		سایر و ذکر نشده	
٪۲۵	۹۱	تفکیک رشته‌ها	
		علوم پایه	
٪۴۱	۱۵۱	تفکیک رشته‌ها	
		فنی و مهندسی	
٪۲۲	۸۰	تفکیک رشته‌ها	
		علوم انسانی	
٪۱۳	۴۶	تفکیک رشته‌ها	
		سایر و ذکر نشده	
٪۳۲	۱۱۷	تعداد دانشجو (کسانی که ذکر کرده‌اند)	
٪۱۰۰	۳۶۸	جمع کل	

جدول (۲): پاسخ‌ها به سؤالات ژنراتور منابع

شماره آیتم	آیا کسی را می‌شناسید که ...	شناخت حداقل یک نفر		شناخت آشنا		شناخت دوست		شناخت عضو خانواده	
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
۱	توانید در امور مربوط به نوشتن و مکالمه به یک زبان خارجی از او کمک بگیرید.	۲۸۵	۷۷٪	۸۰	۲۲٪	۱۰۶	۲۹٪	۹۹	۲۷٪
۲	توانید مشکلات نرم‌افزاری یا سخت‌افزاری کامپیوتر خود را از طریق او رفع نمایید.	۳۱۱	۸۵٪	۹۱	۲۵٪	۱۲۲	۳۳٪	۹۹	۲۷٪
۳	مشترک یک مجله علمی (پژوهشی، ترویجی یا تخصصی) باشد.	۲۰۰	۵۴٪	۷۳	۲۰٪	۸۹	۲۴٪	۳۸	۱۰٪
۴	به مجلات و بانک‌های مقالات ISI دسترسی داشته باشد.	۲۹۱	۷۹٪	۶۴	۱۷٪	۱۵۶	۴۲٪	۷۱	۱۹٪
۵	حداقل برخی از مواقع امکان ایجاد زمینه برای استخدام افراد را داشته باشد.	۲۴۱	۶۵٪	۶۱	۱۷٪	۱۰۶	۲۹٪	۷۴	۲۰٪
۶	توانایی یافتن یک پروژه تحقیقاتی برای شما را داشته باشد.	۳۱۲	۸۵٪	۷۶	۲۱٪	۱۶۱	۴۴٪	۷۵	۲۰٪
۷	در تصویب پروژه‌های تحقیقاتی در داخل محل کار شما نفوذ قابل ملاحظه‌ای داشته باشد.	۲۲۵	۶۱٪	۹۱	۲۵٪	۱۲۵	۳۴٪	۹	۲٪
۸	در تصویب پروژه‌های تحقیقاتی در سایر سازمان‌ها نفوذ قابل ملاحظه‌ای داشته باشد.	۱۹۷	۵۴٪	۸۴	۲۳٪	۹۳	۲۵٪	۲۰	۵٪
۹	توانید جهت اخذ داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز خود از او کمک بگیرید.	۲۵۲	۶۸٪	۵۱	۱۴٪	۱۵۰	۴۱٪	۵۱	۱۴٪
۱۰	مواد و تجهیزات مورد نیاز شما برای تحقیقات تجربی را تهیه کند.	۱۷۵	۴۸٪	۴۰	۱۱٪	۷۷	۲۱٪	۵۸	۱۶٪
۱۱	توانایی ارائه مشاوره در مورد منازعات و مشاجرات احتمالی در محل کار شما را داشته باشد.	۲۷۳	۷۴٪	۸۸	۲۴٪	۱۴۳	۳۹٪	۴۲	۱۱٪
۱۲	در صورت تمایل شما برای ورود به بورس و خرید سهام شما را راهنمایی کند	۲۹۶	۸۰٪	۶۷	۱۸٪	۱۳۸	۳۸٪	۹۱	۲۵٪
۱۳	به مقررات دولتی آگاهی کامل داشته باشد و بتواند در این زمینه با او مشورت کند.	۲۴۱	۶۵٪	۷۱	۱۹٪	۱۰۴	۲۸٪	۶۶	۱۸٪

۱۴	در مورد مباحث مالی (مثل مالیات، یارانه و ...) اطلاعات کافی داشته باشد و بتواند از او در این زمینه کمک بگیرد.	۲۶۹	۷۳٪	۶۶	۱۸٪	۱۳۳	۳۶٪	۷۰	۱۹٪
۱۵	بتوانید برای رفتن به سینما از پیشنهاد او استفاده کنید.	۲۴۴	۶۶٪	۷۶	۲۱٪	۱۰۴	۲۸٪	۶۴	۱۷٪
۱۶	بتوانید سؤالات دینی خود را از او بپرسید.	۲۵۸	۷۰٪	۶۹	۱۹٪	۱۰۰	۲۷٪	۸۹	۲۴٪
۱۷	بتواند در مورد تصمیمات سیاسی (مثل انتخابات و انتخاب حزب) به شما کمک کند.	۲۵۴	۶۹٪	۵۳	۱۴٪	۱۳۹	۳۸٪	۶۲	۱۷٪
۱۸	بتواند نظرات شما را در یک روزنامه یا سایت خبری منعکس کند.	۱۰۷	۲۹٪	۵۷	۱۵٪	۳۴	۹٪	۱۶	۴٪
۱۹	محلّی برای تفریح و استراحت (مثل باغ، ویلا و ...) در خارج از شهر داشته باشد و بتواند گاهی برای تفریح به آنجا برود.	۲۱۴	۵۸٪	۶۴	۱۷٪	۷۵	۲۰٪	۷۵	۲۰٪
۲۰	بتواند به شما مقدار زیادی پول قرض دهد (مثلاً ۵۰ میلیون ریال).	۲۴۶	۶۷٪	۶۷	۱۸٪	۷۹	۲۱٪	۱۰۰	۲۷٪
۲۱	در مورد مسائل حقوقی به شما مشورت دهد (مثلاً در مورد مشکلات حقوقی با شهرداری، مسائل استخدامی یا ...).	۲۴۷	۶۷٪	۸۰	۲۲٪	۸۷	۲۴٪	۸۰	۲۲٪
۲۲	بتواند مرجع مناسبی در زمان انتخاب و تغییر شغل شما باشد.	۲۵۲	۶۸٪	۸۷	۲۴٪	۹۶	۲۶٪	۶۹	۱۹٪
۲۳	بتواند برای تعمیر اتومبیل خود به او مراجعه کنید.	۲۰۵	۵۶٪	۶۹	۱۹٪	۷۵	۲۰٪	۶۱	۱۷٪
۲۴	بتواند برای تعمیرات وسایل خانگی خود به او مراجعه کنید.	۱۸۲	۴۹٪	۷۱	۱۹٪	۵۰	۱۴٪	۶۱	۱۷٪
۲۵	بتواند برای تعمیرات منزل خود (آب، برق و ...) به او مراجعه کنید.	۲۱۰	۵۷٪	۸۱	۲۲٪	۶۹	۱۹٪	۶۰	۱۶٪
۲۶	بتواند برای اسباب‌کشی منزل از او کمک (دوستانه) بگیرد.	۲۴۶	۶۷٪	۷۵	۲۰٪	۹۰	۲۴٪	۸۱	۲۲٪
۲۷	در کارها و فعالیت‌های درون خانه (مثل رنگ‌کاری، گل کاری) بدون چشم‌داشت به شما کمک کند.	۲۲۶	۶۱٪	۵۶	۱۵٪	۹۳	۲۵٪	۷۷	۲۱٪
۲۸	در مواقع مریضی بتواند کارهای شما (مثل خرید کردن) را انجام دهد.	۲۶۶	۷۲٪	۷۸	۲۱٪	۷۹	۲۱٪	۱۰۹	۳۰٪
۲۹	به شما مشورت پزشکی بدهد و شما به مشورت او اعتماد داشته باشید.	۲۳۷	۶۴٪	۸۰	۲۲٪	۷۵	۲۰٪	۸۲	۲۲٪
۳۰	در صورتی که مجبور به تخلیه موقت منزل خود شوید برای شما مکانی را تدارک ببیند.	۲۲۸	۶۲٪	۸۵	۲۳٪	۷۳	۲۰٪	۷۰	۱۹٪
۳۱	بتواند در موضوعات و مشاجرات خانوادگی به شما مشورت دهد.	۲۷۱	۷۴٪	۶۹	۱۹٪	۱۰۸	۲۹٪	۹۴	۲۶٪
۳۲	بتواند در صورت نیاز فرزند خود را به او بسپارد.	۳۰۲	۸۲٪	۷۰	۱۹٪	۳۲	۹٪	۲۰۰	۵۴٪

مأخذ: محاسبات تحقیق

کسی است که بتواند در تصویب پروژه‌های تحقیقاتی در سایر سازمان‌ها به پاسخگو کمک کند. اشاره به این نکته ضروری است که مطالعات مختلف نشان داده‌اند که داشتن پیوندهای ضعیف برای کنش‌های ابزاری (کنش‌هایی که کارکرد اصلی آنها به دست آوردن منافع مستقیم اقتصادی- اجتماعی است) مفید است و در مقابل پیوندهای قوی برای کنش‌های اظهاری (کنش‌هایی که کارکرد اصلی آنها به اشتراک گذاشتن منافع و ایجاد حس مشارکت و ملاحظت است) کارکرد دارند.

از منظر دیگر نیز می‌توان پیوند پاسخگو با منبع اجتماعی را بررسی کرد (برای این کار از میانگین وزنی پاسخ‌ها به سؤالات استفاده شده است. وزندهی به این صورت بوده که برای وزن بیشتر عدد ۳ و برای اعضای خانواده و آشنایان وزن کمتر در نظر گرفته شده است. این پاسخ‌ها به گونه‌ای نرمال شده‌اند که صفر مبین عدم پیوند و یک مبین قوی‌ترین پیوند موجود می‌باشند). مشاهده می‌شود که عمیق‌ترین پیوند (گره‌های قوی)^۱ بین پاسخ‌دهندگان و فردی که امکان سپردن فرزند به او وجود داشته باشد؛ وجود دارد و کم‌عمق‌ترین پیوند (گره‌های ضعیف)^۲ نیز با

1. Strong ties
2. Weak ties

جدول (۳): شدت پیوندهای اجتماعی بین پاسخگویان و آیت‌های منابع اجتماعی

شماره آیت	سؤال	شدت پیوند	شماره آیت	سؤال	شدت پیوند	شماره آیت	سؤال	شدت پیوند	شماره آیت	سؤال	شدت پیوند
۱	نوشتن و مکالمه به یک زبان خارجی	۰.۸۰	۹	اطلاعات مورد نیاز از اخذ داده‌ها و	۰.۶۹	۱۷	تصمیمات سیاسی	۰.۷۱	۲۵	تعمیرات منزل	۰.۵۴
۲	مشکلات نرم‌افزاری یا سخت‌افزاری کامپیوتر	۰.۸۶	۱۰	تهیه مواد و تجهیزات مورد نیاز شما	۰.۵۰	۱۸	انعکاس نظرات در یک روزنامه یا سایت	۰.۵۰	۲۶	اسباب‌کشی منزل	۰.۶۸
۳	مشترک یک مجله علمی	۰.۵۰	۱۱	مشاوره در مورد منازعات و مشاجرات	۰.۶۸	۱۹	داشتن محلی برای تفریح و استراحت	۰.۶۰	۲۷	کمک بدون چشم‌داشت در خانه	۰.۶۵
۴	مجلات و بانک‌های مقالات ISI	۰.۸۰	۱۲	راهنمایی برای ورود به بورس	۰.۶۴	۲۰	بتواند به شما مقدار زیادی پول قرض دهد	۰.۷۲	۲۸	انجام دادن کارهای مریض	۰.۷۷
۵	امکان ایجاد زمینه برای استخدام افراد	۰.۶۷	۱۳	آگاهی به مقررات دولتی	۰.۶۵	۲۱	مشورت در مورد مسائل حقوقی	۰.۶۷	۲۹	مشورت پزشکی	۰.۶۵
۶	توانایی یافتن یک پروژه تحقیقاتی	۰.۸۵	۱۴	اطلاعات در مورد مباحث مالی	۰.۷۴	۲۲	انتخاب و تغییر شغل	۰.۶۶	۳۰	فراهم کردن موقت منزل	۰.۶۰
۷	تصویب پروژه‌های تحقیقاتی	۰.۵۰	۱۵	مشاوره رفتن به سینما	۰.۶۵	۲۳	تعمیر اتومبیل	۰.۵۵	۳۱	مشاوره در مشاجرات خانوادگی	۰.۷۷
۸	تصویب پروژه‌های تحقیقاتی در سایر سازمان‌ها	۰.۴۵	۱۶	سوالات دینی خود	۰.۷۳	۲۴	تعمیرات وسایل خانگی	۰.۴۸	۳۲	سپردن فرزند	۱.۰۰

مأخذ: محاسبات تحقیق

۴-۲- سنجش سرمایه اجتماعی

در این مقاله با توجه به مطالعات و ندرگگ و اشناپدیز (۲۰۰۳): ۹-۴) سه شاخص سنجش سرمایه اجتماعی از آیت‌های ژنراتور منابع استخراج شده است. این ۳ شاخص عبارتند از: میزان دسترسی به منابع کارآفرینی^۱، دسترسی به مهارت‌های عمومی^۲ و دسترسی به منابع مبتنی بر حمایت فردی^۳. منابع کارآفرین منابعی هستند که برای فرد زمینه دسترسی به شغل (شغل‌یابی) و یا ایفای بهتر وظایف شغلی را فراهم می‌کنند. مهارت‌های عمومی اشاره به برخی از منابع اجتماعی دارد که خدمات عام مورد نیاز یک فرد را در اختیار او قرار می‌دهد. منابع مبتنی بر حمایت فردی نیز منابعی هستند که زمینه‌ساز کنش‌های اظهاری فرد هستند و کارکردهایی فراتر از کارکردها^۴ و اثرات اقتصادی و

۴-۱- مادی دارند.

برای بررسی پایایی^۵ این شاخص‌ها در پیمایش حاضر از محاسبه ضریب آلفای کرنباخ^۶ استفاده شده است. جدول شماره ۴ مقادیر این ضریب را برای شاخص‌های فوق نشان می‌دهد:

جدول (۴): پایایی شاخص‌ها با استفاده از آلفای کرنباخ

تعداد آیت‌ها	ضریب آلفای کرنباخ استاندارد شده	ضریب آلفای کرنباخ	
۹	۰.۸۵۹	۰.۸۵۷	دسترسی به منابع کارآفرینی
۱۳	۰.۸۹۴	۰.۸۹۳	دسترسی به منابع مهارت عمومی
۱۰	۰.۹۱۵	۰.۹۱۵	دسترسی به منابع مبتنی بر حمایت فردی
۳۲	۰.۹۳۱	۰.۹۲۷	شاخص کلی سرمایه اجتماعی

مأخذ: محاسبات تحقیق

1. Entrepreneurial resources
2. General skills
3. Personal support oriented resources
4. Usage

5. Reliability

6. Cornbach's alpha coefficient

دسترسی به منابع کارآفرینی را دارند). دانشجویان به طور متوسط سرمایه اجتماعی کمتری نسبت به غیر دانشجویان داشته‌اند. دسترسی آن‌ها به هر سه منبع مورد بحث کمتر از افراد غیردانشجو بوده است. افراد مجرد نیز وضعیتی مشابه دارند و در همه شاخص‌ها، سرمایه اجتماعی کمتری نسبت به متأهلین دارند. از نظر رشته دانشگاهی افرادی که در رشته‌های فنی و مهندسی تحصیل کرده‌اند سرمایه اجتماعی بیشتری نسبت به بقیه دارند. نکته جالب توجه این که در رشته‌های علوم انسانی کمترین سطح سرمایه اجتماعی مشاهده می‌شود در حالی که این رشته‌ها بیشترین دسترسی به منابع مبتنی بر حمایت فردی را دارند.

۵- اثر آموزش، جنسیت، سن و تأهل بر سرمایه اجتماعی

در این قسمت برای نشان دادن یکی از کاربردهای ژنراتور منابع، به بررسی تأثیر برخی متغیرهای برون‌زا بر سرمایه اجتماعی می‌پردازیم. با توجه به شاخص‌های ارائه شده از سرمایه اجتماعی؛ اثر آموزش، جنسیت، سن و تأهل بر هر یک از این شاخص‌ها با استفاده از رگرسیون معمولی (OLS) مورد بررسی قرار گرفت. در این رگرسیون‌ها از سه متغیر مجازی D1، D2 و D3 جهت داشتن تحصیلات در رشته‌های علوم پایه، فنی و مهندسی و علوم انسانی استفاده شده است. جدول (۷) ضرایب حاصل از اجرای مدل و معناداری آن را برای هر ۴ شاخص سرمایه اجتماعی نشان می‌دهد.

با بررسی ضریب آلفای کرنباخ برای شاخص‌های فوق مشخص شد که در صورت حذف هر یک از آیتم‌ها (سؤال‌ها)، پایایی شاخص‌ها کاهش می‌یابد. بهترین حالت برای هر یک از شاخص‌ها در نظر گرفتن تعداد آیتم‌های مشخص شده در جدول ۴ می‌باشد.

پس از حصول اطمینان از پایایی شاخص‌ها، مقیاس‌های فوق از پرسشنامه‌ها استخراج شد. جدول ۵ اطلاعات کلی این مقیاس‌ها را نشان می‌دهد (حداکثر مقدار تئوریک هر یک از این شاخص‌ها عدد یک می‌باشد). همان‌طور که در جدول مشاهده می‌شود از میان شاخص‌های موجود، دسترسی به منابع مبتنی بر حمایت فردی از میانگین بیشتری نسبت به شاخص‌های دیگر برخوردار است که بیانگر این است که نخبگان مورد بررسی به طور میانگین دسترسی بیشتری به این نوع منابع داشته‌اند. از سوی دیگر، می‌توان با توجه به اطلاعات به دست آمده از پیمایش سطح سرمایه اجتماعی، زیرگروه‌های نخبگان را مشخص نمود. جدول (۶) نیز خلاصه‌ای از اطلاعات زیرگروه‌های مختلف را نشان می‌دهد.

طبق اطلاعات موجود در جدول (۶)، مردان سرمایه اجتماعی (شاخص کلی) بیشتری نسبت به زنان دارند. هر چند که زنان دسترسی بیشتری به منابع حمایت فردی دارند. از نظر مدرک نیز نخبگانی که دارای مدرک کارشناسی ارشد بوده‌اند به طور متوسط سرمایه اجتماعی بالاتری داشته‌اند. البته در شاخص‌های دسترسی به حمایت اجتماعی و مهارت عمومی، افرادی که مدرک کارشناسی داشته‌اند به طور متوسط دسترسی بیشتری به منابع داشته‌اند (در حالی که این افراد کمترین

جدول (۵): اطلاعات کلی مقیاس‌های سرمایه اجتماعی

چولگی	ضریب تغییر*	انحراف معیار	حداکثر	حداقل	میانگین	
۰.۷۹۷	۰.۴۳۸	۰.۱۸۲	۰.۹۶۳	۰.۰۳۷	۰.۴۱۵	دسترسی به منابع کارآفرینی
۰.۲۷۴	۰.۳۵۹	۰.۱۶۳	۰.۹۷۴	۰.۰۷۷	۰.۴۵۴	دسترسی به منابع مهارت عمومی
۰.۱۹۷	۰.۳۶۳	۰.۱۶۸	۱.۰۰۰	۰.۰۶۷	۰.۴۶۳	دسترسی به منابع مبتنی بر حمایت فردی
۰.۴۶۶	۰.۳۲۰	۰.۱۴۲	۰.۹۷۹	۰.۰۹۲	۰.۴۴۴	شاخص کلی سرمایه اجتماعی

* ضریب تغییر به صورت انحراف معیار تقسیم بر میانگین تعریف شده است.

مأخذ: محاسبات تحقیق

جدول (۶): سرمایه اجتماعی در میان زیر گروه‌های منتخب نخبگان و استعدادها برتر

شاخص کلی سرمایه اجتماعی	دسترسی به منابع مبتنی بر حمایت فردی			دسترسی به منابع مهارت عمومی			دسترسی به منابع کارآفرینی			تعداد				
	میانگین	حداکثر	حداقل	میانگین	حداکثر	حداقل	میانگین	حداکثر	حداقل					
جنسیت	۰.۴۴۱	۰.۹۷۹	۰.۰۹۲	۰.۴۶۶	۱	۰.۰۶۷	۰.۴۴۳	۰.۹۶۹	۰.۰۷۷	۰.۴۰۴	۰.۹۵۱	۰.۰۳۷	۱۲۴	زنان
	۰.۴۴۶	۰.۰۷۷	۰.۰۹۴	۰.۴۶۱	۰.۹۹۴	۰.۰۶۹	۰.۴۶۰	۰.۹۷۴	۰.۰۸۱	۰.۴۲۱	۰.۹۶۳	۰.۰۴۴	۲۴۴	مردان
مدرک تحصیلی	۰.۴۴	۰.۴۴	۰.۰۹۳	۰.۴۶۵	۰.۹۹۳	۰.۰۷	۰.۴۵۹	۰.۹۷۴	۰.۰۷۹	۰.۴۰۶	۰.۹۵۳	۰.۰۳۷	۳۷	کارشناسی
	۰.۴۴۵	۰.۹۷۷	۰.۰۹۲	۰.۴۶۴	۱	۰.۰۶۷	۰.۴۵۴	۰.۹۷۱	۰.۰۷۷	۰.۴۱۹	۰.۹۵۷	۰.۰۴۴	۱۶۵	کارشناسی ارشد
	۰.۴۴۳	۰.۹۷۹	۰.۰۹۴	۰.۴۶۲	۰.۹۹۴	۰.۰۶۹	۰.۴۵۲	۰.۹۶۹	۰.۰۷۹	۰.۴۱۴	۰.۹۶۳	۰.۰۴۵	۱۵۹	دکتری
دانشجو بودن	۰.۴۴۱	۰.۹۷۷	۰.۰۹۴	۰.۴۶۱	۰.۹۹۲	۰.۰۷	۰.۴۵۱	۰.۹۷۱	۰.۰۷۷	۰.۴۰۹	۰.۹۰۱	۰.۰۳۷	۱۱۷	دانشجو
	۰.۴۴۶	۰.۹۷۹	۰.۰۹۲	۰.۴۶۴	۱	۰.۰۶۷	۰.۴۵۶	۰.۹۷۴	۰.۰۷۹	۰.۴۱۸	۰.۹۶۳	۰.۰۴۴	۲۵۱	غیر دانشجو
ناهل تاهل	۰.۴۴۶	۰.۹۷۹	۰.۰۹۲	۰.۴۶۵	۱	۰.۰۶۹	۰.۴۵۸	۰.۹۷۴	۰.۰۷۹	۰.۴۱۶	۰.۹۶۳	۰.۰۴۷	۱۸۳	متاهل
	۰.۴۴۱	۰.۹۷۷	۰.۰۹۳	۰.۴۶۱	۰.۹۹۴	۰.۰۶۷	۰.۴۵۲	۰.۹۷۱	۰.۰۷۷	۰.۴۱۳	۰.۹۵۲	۰.۰۳۷	۱۳۳	مجرد
رشته تحصیلی	۰.۴۴۴	۰.۹۷۹	۰.۰۹۳	۰.۴۶۱	۰.۹۹۴	۰.۰۶۷	۰.۴۵۳	۰.۹۷۱	۰.۰۷۷	۰.۴۱۳	۰.۹۵۱	۰.۰۴۵	۹۱	علوم پایه
	۰.۴۴۵	۰.۹۷۷	۰.۰۹۴	۰.۴۶۲	۰.۹۹۴	۰.۰۷۰	۰.۴۵۹	۰.۹۷۴	۰.۰۸۱	۰.۴۱۶	۰.۹۶۳	۰.۰۴۷	۱۵۱	فنی و مهندسی
	۰.۴۴۱	۰.۹۷۳	۰.۰۹۲	۰.۴۶۴	۱	۰.۰۶۹	۰.۴۵۰	۰.۹۶۹	۰.۰۷۹	۰.۴۰۸	۰.۹۴۲	۰.۰۳۷	۸۰	علوم انسانی

مأخذ: محاسبات تحقیق

خوبی برازش R^2 بیان کرد. اول آن که داده‌ها مبتنی بر پرسشنامه و نمونه بوده و لذا از قدرت توضیح‌دهندگی مدل کاسته می‌شود. همان‌طور که گرویس و گرویس^۱ (۲۰۰۷: ۲۱) توضیح داده‌اند، داده‌های پیمایشی همواره دارای یک خطای اضافی هستند. احتمالاً دلیل دیگر آن است که در این مدل، با توجه به هدف مطالعه، تأثیر برخی عوامل اثرگذار بر شاخص‌های سرمایه اجتماعی نادیده گرفته شده است. این مدل‌ها فروض کلاسیک اقتصاد سنجی را تأمین می‌کند. آماره دورین واتسون در این رگرسیون‌ها نزدیک به عدد ۲ می‌باشد و در نتیجه فرض خود هم‌بستگی در میان اجزا اخلال رد می‌شود. از سوی دیگر هم، خطر اجزا اخلال با استفاده از شاخص وضعیت و ریشه‌های مشخصه رد شد (در تمامی موارد این شاخص بین ۱۰۰ تا ۱۰۰۰ قرار دارد).

همان‌طور که در جدول (۷) مشاهده می‌شود تحصیلات، سن و تاهل بر دسترسی به منابع کارآفرینی و منابع مهارت عمومی اثر مثبت و معنادار (در سطح ۹۰ درصد) دارند و جنسیت بر این دو شاخص اثر منفی دارد. از سوی دیگر، تحصیلات و سن بر دسترسی به منابع مبتنی بر حمایت فردی و شاخص کلی سرمایه اجتماعی اثر منفی دارند و فقط متغیر تاهل بر این دو شاخص اثر مثبت و معنادار دارد. داشتن تحصیلات در هر سه گروه مورد مطالعه (علوم پایه، فنی و مهندسی و علوم انسانی) بر همه شاخص‌های سرمایه اجتماعی اثر مثبت دارند؛ البته داشتن تحصیلات در رشته‌های علوم پایه در تمامی رگرسیون‌ها ضریب بیشتری دارد. در مقابل داشتن تحصیلات در متغیر علوم انسانی کمترین ضرایب را داشته است.

تمامی ضرایب برازش شده، در سطوح ۵ و ۱۰ درصد معنادار هستند. R^2 و R^2 تعدیل شده در هر ۴ رگرسیون بالا بین ۰.۲۳ تا ۰.۳۰ می‌باشند. دو دلیل می‌توان برای پایین بودن ضریب

1. Growiec & Growiec (2007)

جدول (۷): خلاصه نتایج رگرسیون‌ها

شاخص کلی سرمایه اجتماعی (SC)		دسترسی به منابع مبتنی بر حمایت فردی (PS)		دسترسی به منابع مهارت عمومی (GS)		دسترسی به منابع کارآفرینی (ER)		متغیر وابسته
ضریب	سطح معناداری	ضریب	سطح معناداری	ضریب	سطح معناداری	ضریب	سطح معناداری	
۰/۰۰۱۸	۰/۲۳۱	۰/۰۸۰۴	۰/۱۶۹	۰/۰۰۳۸	۰/۱۹۵	۰/۰۰۰۵	۰/۳۱۴	عرض از مبدأ (ثابت)
متغیرهای مستقل								
۰/۰۰۶	-۰/۰۵۴	۰/۰۲۹	۰/۱۴۲	۰/۰۳۹	-۰/۰۹۳	۰/۰۵۸	-۰/۰۳۸	جنسیت (MW)
۰/۰۳۹	۰/۰۴۶	۰/۰۲۲	۰/۰۵۲	۰/۰۹۴	۰/۱۵۸	۰/۰۲۱	۰/۰۵۷	تأهل (MS)
۰/۰۰۵۶	-۰/۱۸۱	۰/۰۱۵	-۰/۳۳۳	۰/۰۳۹	۰/۰۴۷	۰/۰۰۹	۰/۰۷۱	سن (OY)
۰/۰۰۴۸	-۰/۰۵۵	۰/۰۰۸	-۰/۰۴۴	۰/۰۰۴	۰/۰۴۸	۰/۰۲۳	۰/۲۶۶	آموزش (EDU)
۰/۰۰۰	۰/۰۷۱	۰/۰۳۴	۰/۰۱۶	۰/۰۷۳	۰/۰۵۵	۰/۰۳۹	۰/۰۶۴	داشتن تحصیلات علوم پایه (D1)
۰/۰۳۱	۰/۰۲۹	۰/۰۶۷	۰/۰۳۸	۰/۰۴۲	۰/۰۹۲	۰/۰۴۴	۰/۰۱۱	داشتن تحصیلات فنی و مهندسی (D2)
۰/۰۲۵	۰/۰۰۷	۰/۰۰۱۷	۰/۰۰۲	۰/۰۱۳	۰/۰۰۲	۰/۱۰۳	۰/۰۰۵	داشتن تحصیلات علوم انسانی (D3)
۰/۳۰۱		۰/۲۸۷		۰/۲۹۷		۰/۲۶۲		R-squared
۰/۲۸۸		۰/۲۶۹		۰/۲۸۳		۰/۲۳۷		Adjusted R-squared
۰/۵۸۵		۴/۹۷۶		۴/۱۵۴		۲/۴۷		F-statistic
۰/۰۰۱۱		۰/۰۰۰۷		۰/۰۰۰۲۷		۰/۰۱۷۹		Prob (F-statistic)
۱/۹۷۲		۲/۱۲۰		۱/۸۴۷		۲/۰۹۹		Durbin-Watson stat

مأخذ: محاسبات تحقیق

کاهش دسترسی به منابع مبتنی بر حمایت فردی شده است. با توجه به این که دامنه سنی پاسخ‌گویان بین ۲۵ تا ۴۷ سال بوده است؛ افراد بازنشسته که به صورت طبیعی کنش‌های اظهاری بالاتری دارند؛ در جامعه مورد مطالعه قرار ندارند و لذا بر خلاف نتایج برخی از مقالات، در این مقاله افزایش سن موجب کاهش دسترسی به این منابع شده است.

۶- بحث و نتیجه‌گیری

در این مقاله با استفاده از داده‌های حاصله از پرسشنامه‌ای که میان نخبگان و استعداد‌های برتر عضو بنیاد ملی نخبگان استان تهران توزیع شده بود، میزان سرمایه اجتماعی افراد (دسترسی هر یک از نخبگان به منابع سرمایه اجتماعی) اندازه‌گیری شد. نتایج

نتایج تخمین‌های صورت گرفته را می‌توان چنین توجیه کرد که افزایش تحصیلات، دسترسی به منابع کارآفرینی (که دسترسی به شغل را برای فرد تسهیل می‌کند) را افزایش می‌دهد و به نوعی می‌توان گفت که این افراد کنش‌های ابزاری بیشتر و قوی‌تری دارند. از سوی دیگر با افزایش تحصیلات، کنش‌های اظهاری کاهش یافته و همان‌طور که مشاهده می‌شود دسترسی به منابع مبتنی بر حمایت فردی کاهش یافته است.

مردان دسترسی بیشتری به منابع کارآفرینی و مهارت عمومی دارند؛ در حالی که زنان دسترسی بیشتری به منابع مبتنی بر حمایت فردی دارند. می‌توان چنین استنباط کرد که زنان کنش‌های اظهاری بیشتر و مردان کنش‌های ابزاری بیشتری دارند. افزایش سن نیز موجب افزایش دسترسی به منابع کارآفرین و

جنسیت و تأهل اثر مثبت دارند. شاخص کلی سرمایه اجتماعی نیز از تحصیلات، جنسیت و سن تأثیر منفی می‌پذیرد. به طور کلی می‌توان چنین نتیجه گرفت که میزان تحصیلات کنش‌های ابزاری را تقویت و کنش‌های اظهاری فرد را تضعیف می‌کند؛ در مقابل تأهل هم بر کنش‌های ابزاری و هم بر کنش‌های اظهاری اثر مثبت می‌گذارد. نتایج نشان می‌دهد همان‌طور که انتظار می‌رفت احتمال وجود کنش‌های ابزاری قوی‌تر در میان مردان و کنش‌های اظهاری قوی‌تر در میان زنان بیشتر است.

با توجه به ضرورت توجه بیشتر به سرمایه اجتماعی در کشور، انجام تحقیقات پیمایشی به منظور تعیین حجم سرمایه اجتماعی در سطح خرد، میانی و کلان می‌تواند بستر مناسبی برای رصد کردن وضعیت سرمایه اجتماعی در کشور فراهم سازد. برای پژوهش‌های آتی پیشنهاد می‌شود که با استفاده از تکنیک ژنراتور منابع، سطح سرمایه اجتماعی برای گروه‌های مختلف اجتماعی اندازه‌گیری و اثرات متقابل سرمایه اجتماعی و برخی از متغیرهای اقتصادی-اجتماعی همچون درآمد، رفاه فردی و .... مورد بررسی قرار گیرد.

زیبیری، هدی و کریمی‌موغاری، زهرا (۱۳۹۳)، "اثر انسجام اجتماعی بر توسعه اقتصادی (مطالعه بین‌کشوری با رویکرد داده‌های تابلویی)"، فصلنامه علمی پژوهشی پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی، سال چهارم، شماره ۱۴، ۶۲-۳۹.

سلیمانی محمد (۱۳۸۷)، "اندازه‌گیری اثرات سرمایه اجتماعی بر رشد اقتصادی در جمهوری اسلامی ایران، "پایان‌نامه مقطع کارشناسی ارشد، دانشکده معارف اسلامی و اقتصاد دانشگاه امام صادق(ع).

نصراللهی، زهرا و اسلامی، راضیه (۱۳۹۲)، "بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و توسعه پایدار در ایران (کاربرد از مدل روبرت فوآ)"، فصلنامه علمی پژوهشی پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی، سال چهارم، شماره ۱۳، ۷۸-۶۱.

این مقاله حاکی از آن است که در جامعه آماری نخبگان، شاخص کلی سرمایه اجتماعی در میان مردان، افراد متأهل، فارغ‌التحصیلان کارشناسی ارشد و رشته‌های فنی و مهندسی از سایرین بیشتر است. کنش‌های ابزاری نیز در میان مردان، افراد متأهل، فارغ‌التحصیلان کارشناسی ارشد و رشته‌های فنی و مهندسی بیشتر از سایرین است. به همین جهت دسترسی این افراد به منابع اجتماعی که به یافتن شغل کمک می‌کند بیشتر است. در مقابل کنش‌های اظهاری در میان زنان، افراد متأهل، فارغ‌التحصیلان کارشناسی و رشته‌های علوم انسانی بیشتر از سایرین است و دسترسی این افراد به منابع مبتنی بر حمایت فردی بیشتر است. در پایان جهت نشان دادن کاربردهای تکنیک ژنراتور منابع، اثر پذیری سرمایه اجتماعی از برخی از متغیرها (جنسیت، تحصیلات، سن و وضعیت تأهل) بر سرمایه اجتماعی و شاخص‌های آن برآورد شد. نتایج کلی حاکی از آن است که تحصیلات، تأهل و سن بر دسترسی به منابع کارآفرینی اثر مثبت و جنسیت اثر منفی دارد. از طرف دیگر، تحصیلات و سن بر میزان دسترسی به منابع مبتنی بر حمایت اجتماعی اثر منفی و

منابع

اسماعیلی، رضا (۱۳۸۵)، "بررسی شاخص‌های توسعه اجتماعی و سطح‌بندی آن در شهرستان‌های استان اصفهان"، پایان‌نامه دوره دکتری گروه علوم اجتماعی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه اصفهان.

بنیاد ملی نخبگان (۱۳۹۰)، "گزارش برنامه‌ها و عملکرد بنیاد ملی نخبگان (شهریور ۱۳۹۰)"، روابط عمومی بنیاد ملی نخبگان.

حیدری، حسن؛ فعالجو، حمیدرضا، نظریان، علمناز و محمدزاده، یوسف (۱۳۹۲)، "سرمایه اجتماعی، سرمایه سلامت و رشد اقتصادی در کشورهای خاورمیانه"، فصلنامه علمی پژوهشی پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی، سال سوم، شماره ۱۱، ۷۴-۵۷.

Bakker, B., Sieben, I., Nieuwbeerta, P. & Ganzeboom, H. (1997), "Scales for Prestige, Socio-Economic Status and Social Class for the Standard Occupational Classification 1992",

Sociale Wetenschappen, No. 40(1), 1-22.

Boxman, E., De Graaf, P. M. & Flap, H. D. (1991), "The Impact of Social and Human Capital on the

- Income Attainment of Dutch Managers”, *Social Networks*, 13, 51-73.
- Campbell, K. E. & Lee, B. A. (1991), “Name Generators in Surveys of Personal Networks”, *Social Networks Publication*, 13, 203-221.
- Campbell, K. E., Marsden, P. V. & Hurlbert, J. S. (1986), “Social Resources and Socioeconomic Status”, *Social Networks Publication*, 8, 97-117.
- Erickson, B. H. (1996), “Culture, Class, and Connections”, *American Journal of Sociology*, 102, 217-251.
- Flap, H. (2002), “No Man is an Island”, in: Lazega, E. & Favereau, O. (Eds.): *Conventions and Structures*, Oxford University Press, 234-259.
- Flap, H. & De Graaf, N. D. (1986), “Social Capital and Attained Occupational Status”, *Netherlands Journal of Sociology*, 22, 145-161.
- Flap, H. (1999), “Creation and Returns of Social Capital: A New Research Program”, *La Revue Tocqueville*, No. XX(1), 5-26.
- Fukuyama, F. (1995), “Trust: Social Virtues and the Creation of Prosperity”, New York Free Press.
- Grootaert, C., Narayan, D., Jones, V. N. & Woolcock, M. (2004), “Measuring Social Capital”, *World Bank Working Paper*, No. 18.
- Growiec, J. & Growiec, K. (2007), “Social Capital, Well-Being, and Earnings: Theory and Evidence from Poland”, *Warsaw, Poland, Foundation of Polish Science*.
- Harper, R. (2002), “The Measurement of Social Capital in the United Kingdom”, *Office for National Statistics*.
- Hsung, R. M. & Hwang, Y. J. (1992), “Job Mobility in Taiwan: Job Search Methods and Contacts Status”, *Network Conf.*, No. XII, 1-23.
- Inglehart, R. (1997), “Modernization and Postmodernization”, Princeton University Press.
- Kawachi, I., Kim, D., Coutts, A. & Subramanian, S. V. (2004), “Commentary: Reconciling the Three Accounts of Social Capital”, *International Journal of Epidemiology*, 33(4), 682-690.
- Lancee, B. (2005) “Information Distance: Towards a Network Model for Analyzing and Measuring Social Capital, A Case Study in the North of Chuquisaca”, *Bolivia, University of Amsterdam: MS. Thesis*.
- Lin, N. (1982), “Social Resources and Instrumental Action”, in: Marsden, P.V and Lin, N., (Eds.): *Social Structure and Network Analysis*, Beverly Hills, Sage Publication.
- Lin, N. (2001a), “Building a Network Theory of Social Capital”, in: Lin, N., Cook, K., Burt, R.S. (Eds.): *Social Capital: Theory and Research*, New York, Aldine De Gruyter.
- Lin, N. (2001b), “Social Capital: A Theory of Social Structure and Action”, *Cambridge, Cambridge University Press*.
- Lin, N. (2001c) “Social Capital: Social Networks, Civic Engagement or Trust?” *Hong Kong Journal of Sociology*, 2, 1-38.
- Lin, N. & Dumin, M. (1986), “Access to Occupations Through Social Ties”, *Social Networks*, 8, 365-385.
- Lin, N., Fu, Y. & Hsung, R. (2001), “The Position Generator: Measurement Techniques for Social Capital”, in: Lin, N.; Cook, K.; Burt, R.S. (Eds.): *Social Capital: Theory and Research*, New York, Aldine De Gruyter.
- Lofors, J. & Sundquist, K. (2007), “Low Linking Social Capital as a Predictor of Mental Disorders”, *Social Science & Medicine*, 64 21-34.
- Marsden, P. V. (1987), “Core Discussion Networks of Americans”, *American Sociological Review*, 52, 122-131.
- McCallister, L. & Fischer, C. (1978), “A Procedure for Surveying Personal Networks”, *Sociological Methods and Research*, 7, 131-148.
- National Foundation of the Elite. (2011), “Report on Programs and Performance of the National Foundation of the Elites (September 2011)”, Public Relations of the National Foundation of the Elites.
- Putnam, R. (1993), “The Prosperous Community – Social Capital and Public Life”, *the American*

- Prospective*, 13, 35-42
- Serageldin, I. & Grootaert, C. (2000), "Definition of Social Capital: An Integrated View", in: *Social Capital; A Multifaceted Perspective*, edited by P. Dasgupta and I. Serageldin, Washington D.C., The World Bank, 40-58.
- Snijders, T. A. B. (1999), "Friendship Networks Through Time: An Actor-Oriented Statistical Network Model", *Computational and Mathematical Organization Theory*, 5, 167-192.
- Van der Gaag M. P. J. (2005), "The Measurement of Individual Social Capital", Groningen, Ph.D. Dissertation.
- Van der Gaag M. P. J. & Snijders T. A. B. (2005), "The Resource Generator: Social Capital Quantification with Concrete Items", *Social Networks*, 27(1), 1-29
- Van Der Gaag, M. p. J & Snijders, T. A. B. (2003a), "Proposals for the Measurement of Individual Social Capital", in: Flap, H. & Volker B. (eds.) :*Creation and returns of Social Capital*, London, Routledge.
- Van der Gaag, M. P. J. & Snijders, T. A. B. (2003b), "A Comparison of Measures for Individual Social Capital". Paper Presented at the Conference: *Creation and Returns of Social Capital*, October 30-31, Amsterdam, The Netherlands.
- Volker, B. (1995), "Should Auld Acquaintance be Forgotten? Institutions of Communism, the Transition to Capitalism and Personal Networks: The Case of East Germany", Amsterdam, Ph.D Dissertation.
- Volker, B. & Flap, H. (1999), "Getting Ahead in the GDR: Social Capital and Status Attainment under Communism", *Acta Sociologica*, 41(1), 17-34.
- Webber, M. (2003) "Can Social Capital Assist Recovery from Depression? A Research Proposal", MSc Thesis, Institute of Psychiatry, Kings College London, University of London.
- Wellman, B. (1979), "The Community Question", *American Journal of Sociology*, 84, 1201-1231.
- Wellman, B., Bernie, H., Kristen, B. & Jeffrey, B. (2006), "Connected Lives: The Project", in: *Networked Neighborhoods: The Online Community in Context*, edited by Patrick Purcell, Guildford, UK, Springer pub, 157-211.

پیوست - نمونه پرسشنامه پژوهش

بسمه تعالی

نخبه گرامی

پرسشنامه زیر به منظور بررسی رابطه سرمایه اجتماعی و نوآوری در میان جامعه نخبگان طراحی گردیده است. این پرسشنامه شامل سه بخش می‌باشد. بخش اول و دوم به مختصات تعاملات اجتماعی فرد پاسخگو و کارکردهای آن اختصاص دارد و در بخش سوم به نوآوری فرد پاسخگو و مولفه‌های آن پرداخته می‌شود. صبر و شکیبایی شما در پاسخ به سوالات ذیل مورد امتنان خواهد بود.

با احترام، محمد سلیمانی - دانشجوی دکتری علوم اقتصادی - دانشگاه تربیت مدرس

الف - مشخصات فردی (در صورت تمایل)

نام و نام خانوادگی:	جنسیت: مرد ☐ زن ☐
سن:	وضعیت تاهل: مجرد ☐ متاهل ☐ (تعداد فرزندان:)
رشته تحصیلی:	آخرین مدرک تحصیلی:
محل کار:	شغل:
سال عضویت در بنیاد نخبگان:	سنوات سابقه کار:
وضعیت سکونت: منزل ملکی ☐ استیجاری ☐ سایر ☐	

سوالات ذیل، بر کارکردها و منافع تعاملات اجتماعی متمرکز می‌شود. اگر کسی را می‌شناسید که ویژگی مورد اشاره در سوال را دارا می‌باشد؛ گزینه «بله» را

انتخاب نمایید و سپس در خانه مربوط به نوع رابطه (آشنا، دوست و عضو خانواده) تعداد افرادی را که در هر دسته می‌شنابید؛ مشخص فرمایید.

ردیف	آیا شما فردی را می‌شناسید که	تعداد افراد در صورت مثبت بودن پاسخ		
		بله / خیر	دوست	اعضای خانواده
۱	بتوانید در امور مربوط به نوشتن و مکالمه به یک زبان خارجی از او کمک بگیرید	بله ☐ / خیر ☐		
۲	بتوانید مشکلات نرم‌افزاری و/یا سخت‌افزاری کامپیوتر خود را از طریق او رفع نمایید	بله ☐ / خیر ☐		
۳	مشترک یک مجله علمی (پژوهشی، ترویجی یا تخصصی) باشد	بله ☐ / خیر ☐		
۴	به مجلات و بانک‌های مقالات ISI دسترسی داشته باشد	بله ☐ / خیر ☐		
۵	حداقل برخی از مواقع امکان ایجاد زمینه برای استخدام افراد را داشته باشد	بله ☐ / خیر ☐		
۶	توانایی یافتن یک پروژه تحقیقاتی برای شما را داشته باشد	بله ☐ / خیر ☐		
۷	در تصویب پروژه‌های تحقیقاتی در داخل محل کار شما نفوذ قابل ملاحظه‌ای داشته باشد	بله ☐ / خیر ☐		
۸	در تصویب پروژه‌های تحقیقاتی در سایر سازمان‌ها نفوذ قابل ملاحظه‌ای داشته باشد	بله ☐ / خیر ☐		
۹	بتوانید جهتهاخذ داده‌ها و اطلاعات مورد نیاز خود از او کمک بگیرید	بله ☐ / خیر ☐		
۱۰	مواد و تجهیزات مورد نیاز شما برای تحقیقات تجربی را تهیه کند	بله ☐ / خیر ☐		
۱۱	توانایی ارائه مشاوره در مورد منازعات و مشاجرات احتمالی در محل کار شما را داشته باشد	بله ☐ / خیر ☐		
۱۲	در صورت تمایل شما برای ورود به بورس و خرید سهام شما را راهنمایی کند	بله ☐ / خیر ☐		
۱۳	به مقررات دولتی آگاهی کامل داشته باشد و بتواند در این زمینه با او مشورت کنید	بله ☐ / خیر ☐		
۱۴	در مورد مباحث مالی (مثل مالیات، یارانه و ...) اطلاعات کافی داشته باشد و بتواند از او در این زمینه کمک بگیرید	بله ☐ / خیر ☐		
۱۵	بتوانید برای رفتن به سینما از پیشنهاد او استفاده کنید	بله ☐ / خیر ☐		
۱۶	بتوانید سوالات دینی خود را از او بپرسید	بله ☐ / خیر ☐		
۱۷	بتواند در مورد تصمیمات سیاسی (مثل انتخابات و انتخاب حزب) به شما کمک کند	بله ☐ / خیر ☐		
۱۸	بتواند نظرات شما را در یک روزنامه یا سایت خبری منعکس کند	بله ☐ / خیر ☐		
۱۹	محلی برای تفریح و استراحت (مثل باغ، ویلا و ...) در خارج از شهر داشته باشد و بتواند گاهی برای تفریح به آن جا بروید	بله ☐ / خیر ☐		
۲۰	بتواند به شما مقدار زیادی پول قرض دهد (مثلاً ۵۰ میلیون ریال)	بله ☐ / خیر ☐		
۲۱	در مورد مسائل حقوقی به شما مشورت دهد (مثلاً در مورد مشکلات حقوقی با شهرداری، مسائل استخدامی یا ...)	بله ☐ / خیر ☐		
۲۲	بتواند مرجع مناسبی در زمان انتخاب و تغییر شغل شما باشد	بله ☐ / خیر ☐		
۲۳	بتوانید برای تعمیر اتومبیل خود به او مراجعه کنید	بله ☐ / خیر ☐		
۲۴	بتوانید برای تعمیرات وسایل خانگی خود به او مراجعه کنید	بله ☐ / خیر ☐		
۲۵	بتوانید برای تعمیراتمنزل خود (آب، برق و ...) به او مراجعه کنید	بله ☐ / خیر ☐		
۲۶	بتوانید برای اسباب کشی منزل از او کمک (دوستانه) بگیرید	بله ☐ / خیر ☐		
۲۷	در کارها و فعالیت های درون خانه (مثل رنگ‌کاری، گل کاری) بدون چشم‌داشت به شما کمک کند	بله ☐ / خیر ☐		
۲۸	در مواقع مریضی بتواند کارهای شما (مثل خرید کردن) را انجام دهد	بله ☐ / خیر ☐		
۲۹	به شما مشورت پزشکی بدهد و شما به مشورت او اعتماد داشته باشید	بله ☐ / خیر ☐		
۳۰	در صورتی که مجبور به تخلیه موقت منزل خود شوید برای شما مکانی را تدارک ببیند	بله ☐ / خیر ☐		
۳۱	بتواند در موضوعات و مشاجرات خانوادگی به شما مشورت دهد	بله ☐ / خیر ☐		
۳۲	بتوانید در صورت نیاز فرزند خود را به او بسپارید	بله ☐ / خیر ☐		